

**Anna Siudak, Szymon Janowski,
Aldona Maria Piwko, Eugeniusz
Sakowicz**

**Biuletyn
misjologiczno-religioznawczy**

Collectanea Theologica 81/4, 137-158

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BIULETYN MISJOLOGICZNO-RELIGIOZNAWCZY (108)

ZAWARTOŚĆ: I. Pierwsze polskie misjonarki – siostry zakonne; II. Misyjne zaangażowanie Prowincji Warszawskiej Braci Mniejszych Kapucynów; III. Dialog Kościoła katolickiego z islamem w Polsce.*

I. PIERWSZE POLSKIE MISJONARKI – SIOSTRY ZAKONNE

Udział kobiet w dziele misyjnym Kościoła rozpoczął się w XIX i XX w. Dla naszych rodaczek zamieszkujących w powojennej Polsce nastąpiło to jeszcze później, gdyż władze komunistyczne nie pozwalały na wyjazdy z kraju. Dlatego wiele z nich, które odegrały dużą rolę w ewangelizacji świata wyjechało na misje jeszcze przed II wojną światową, albo wstępując do zgromadzeń misyjnych poza granicami ojczyzny.¹

Pierwsze wyjazdy sióstr

Zgromadzeniem żeńskim w Polsce, które jako jedno z pierwszych podjęło się pracy na misjach były Siostry Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo z prowincji chełmińskiej. W 1904 r. trzy siostry z tego zgromadzenia wyjechały do Brazylii na prośbę przebywających tam polskich emigrantów. W latach 1904-1937 do Brazylii wyjechało 48 sióstr z tej prowincji.² Barbara S a m u l o w s k a, jedna z wizjonerek z Giertrwałdu, również szarytka, jakiś czas pracowała w Paryżu a potem, odkrywszy swoje misyjne powołanie, wyjechała do Gwatemali. Pracowała w szpitalu w Antiqua jako pielęgniarka. Przeżyła trzęsienie ziemi i wojnę domową w „krajach posłania”, niosąc pomoc rannym. Spędziła na misjach

* Redaktorem Biuletynu misjologiczno-religioznawczego jest Eugeniusz S a k o w i c z, Warszawa.

¹ *Personale mission. Polacco w: Guida delle missioni cattoliche, redatta sotto gli auspici della Sacra Congregazione di Propaganda FIDE*, Roma 1934, rozdz. XVI, s. 545.

² E. B. O p i ł o w s k a, *Dar wiary polskich zgromadzeń żeńskich dla misji*, Światło Narodów. Kwartalnik Papieskiej Unii Misyjnej IV/2007, s. 68; G. R a j n o w s k a, *Praca Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w krajach misyjnych*, w: E. Ś l i w k a (red.), *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce (1945-1986)*, Pieniężno 1992, s. 458.

54 lata. Zmarła w 1950 r. w 85. roku życia w opinii świętości. Jej proces beatyfikacyjny jest w toku.³

W 1928 r. wyjechała do Chin pierwsza polska szarytka s. Maria Z a w a d z k a, a w 1931 r. – przez Paryż – kolejne trzy polskie Siostry Miłosierdzia dołączyły do misji w Kraju Środka⁴. W latach 70. polskie szarytki zaczęły wyjazdy do Kamerunu, Zairu (obecnie Demokratyczna Republika Kongo), Boliwii, na Dominikanę.⁵

Kolejnym zgromadzeniem, które udało się do Brazylii (Kurytyba) w tym okresie (tj. w 1906 r.), są siostry Franciszkanek Rodziny Maryi. Podjęły one pracę wśród polskiej emigracji. Zgromadzenie tak się tam rozwinęło, że w 1985 r. utworzono w Brazylii drugą prowincję.⁶

Do Afryki jako pierwsze wyjechały cztery Siostry Służebniczki Starowiejskie, które w 1928 r. udały się do Północnej Rodezji (dzisiejsza Zambia) na zaproszenie jezuitów.⁷

W 1928 r. na życzenie Piusa XI, „papieża misji”, Urszulanki Unii Rzymskiej otworzyły placówkę w Chinach, gdzie do 1949 r. pracowało 30 polskich sióstr z tego zgromadzenia. Po 1949 r. zostały zmuszone do przerwania działalności. W latach 1949-1966 siostry urszulanki starały się o wyjazd na misje, lecz nie otrzymały paszportów. Dopiero w 1967 r. udało się im wyjechać do Indonezji, a następnie do Tajlandii, na Tajwan, Indii, Brazylii, Peru i Senegalu.⁸

Wyjazdy na misje polskich Franciszkanek Misjonarek Maryi do lat 70. XX w.

Szczególny wkład w ewangelizację świata ma misyjne zgromadzenie Franciszkanek Misjonarek Maryi, które powstało w 1877 r. w Indiach. Jest to zgro-

³ B. T o m c z y k, S. R y ł k o, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, Kraków 1999, s. 36-49.

⁴ M. B a s a ł a j, *Działalność polskich Księżki Misjonarzy i Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Chinach (1929-1946)*, Praca doktorska napisana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2008 r., w Katedrze Historii Misji pod kierunkiem ks. dr hab. Jarosława Różańskiego OMI, prof. UKSW, s. 105-112; zob też *Wyjazd Sióstr Miłosierdzia na misje do Chin*, *Misje Katolickie*, listopad 1932, s. 354-355.

⁵ G. R a j n o w s k a, *Praca Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w krajach misyjnych*, s. 459-465.

⁶ S. N a p i ó r k o w s k a, *Zaangażowanie polskiej części Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w prace misyjne w Brazylii po II wojnie światowej*, w: E. Ś l i w k a (red.), *Misyjny wymiar Kościoła*, s. 395-419.

⁷ K. Ł o b o d z i ń s k a, A. S z e l e g i e w i c z, *Siostry Służebniczki Starowiejskie w Afryce*, w: *tamże*, s. 508-525; M. Ł a w e c k a, *Misyjna działalność służebniczek Starowiejskich w Zambii*, w: *tamże*, s. 526-531.

⁸ T. D o p i e r a ł a, *Praca misyjna polskich Urszulanek Unii Rzymskiej*, w: *tamże*, s. 564-571.

madzenie międzynarodowe i wiele Polek, które wstąpiły do niego w kraju czy poza jego granicami, zaangażowało się w pracę misyjną. Najwięcej polskich Franciszkanek Misjonek pracowało w Chinach. Od 1908 r. do dzisiaj przebywały tam 54 siostry.⁹

Wśród jubilatek, które przekroczyły 50 lat pracy na misjach, była s. Maria W o j t u k i e w i c z. Do Chin wyjechała w 1921 r. i pracowała tam do 1953 r. Po opuszczeniu Chin kontynentalnych i rocznym pobycie w Europie rozpoczęła pracę w Hongkongu. Zawsze pracowała wśród najuboższych i przez wiele lat pełniła funkcję przełożonej lokalnej. Druga siostra to Władysława S z o ł k o w s k a. Do Chin wyjechała w 1922 r. i pozostała tam do 1954 r. Następnie przebywała rok w Makao i udała się do Indonezji.

W Chinach pracowała też siostra Teresa S o ł a t a n. Przybyła tam w 1930 r. i przez siedem lat pracowała w leprozorium. Następnie przez dwa lata pielęgnowała chorych na trąd w Wietnamie. Gdy po 9 latach wróciła do Francji, okazało się, że sama jest chora na trąd. W 1949 r. na własną prośbę została wysłana do Argentyny do pracy w leprozorium, gdzie zmarła w 1973 r. Była kobietą o wyjątkowej głębi życia duchowego. Po jej śmierci trędowaci domagali się, by jej ciało sprowadzono do kolonii Generała Rodrigueza, gdzie pracowała przez 23 lata.¹⁰

Kolejną misjoneką Chin była s. Józefa N a s i ł o w s k a, która wyjechała na misję już w 1910 r. jako nowicjuszka. Pracowała na różnych placówkach i zawsze w młodości. Wróciła do Europy po 43 latach pracy, zmuszona opuścić swoją misję.¹¹

Najpóźniej, tj. w 1966 r., wyjechała z Chin s. Olga F e d o r o w i c z. Misję rozpoczęła w 1934 r. w Harbinie pracując w sierocińcu polsko-rosyjskim, a potem w Tiensinie. Ostatnie 18 lat spędziła w Pekinie, będąc przełożoną domu. Był to okres bardzo trudny, szczególnie, gdy wszyscy misjonarze obcego pochodzenia opuścili Chiny, a jedyna placówka Franciszkanek Misjonek Maryi utrzymała się dzięki prowadzonej przez siostry szkole dla dzieci dyplomatów z krajów Europy Zachodniej. Dla s. Olgi opuszczającej Chiny podczas Rewolucji Kulturalnej największym bólem było to, że nie mogła ulżyć doli sióstr tubylczych, które tam obowiązkowo zostały (300 sióstr Chinek FMM).¹²

⁹ J. M i c i u ł a, *Udział polskich sióstr Franciszkanek Misjonek Maryi w dziele misyjnym Kościoła na tle rozwoju i zaangażowania misjonarskiego całego zgromadzenia*, Praca magisterska pisana na Wydziale Teologii ATK pod kierunkiem ks. dr hab. F. Zapłaty, Warszawa 1974, s. 134-148 (mps).

¹⁰ *Tamże*, s. 150-152.

¹¹ *Tamże*, s. 153.

¹² *Tamże*, s. 155.

W 1935 r. wyjechała do Chin s. Rozalia Elleryk (pracowała do 1952 r.). Pierwszy rok spędziła w Tay Yen Fu, a potem w Harbinie w Mandżurii w sierocińcu dla dzieci rosyjskich, by następnie udać się do Pekinu. Tam, w 1938 r., złożyła śluby wieczyste i została posłana do Pao Tien Fu. Było to miasto niebezpieczne, gdzie panowało bezprawie i duża przestępczość. W tym regionie mieszkało dużo rodzin katolickich od 2-3 pokoleń. Siostry Franciszkanek Misjonarki Maryi miały tam najwięcej powołań. W mieście znajdowała się katedra i rezydencja biskupa, seminarium duchowne i katolicka szkoła dla chłopców. Siostry zaś prowadziły szkołę dla dziewcząt. Siostra Rozalia pracowała tam 14 lat do czasu przybycia komunistów, a potem 4 lata pod ich rządami. Pewnego razu przybyli do klasztoru siostry żołnierze w celu rewizji. Siostry i większe dzieci zamknęli w jednym pokoju a mniejsze w innym. Kaplicę również zamknięto i nie było mszy św. Wtedy siostra Rozalia odważyła się poprosić jednego z żołnierzy, by wejść do kaplicy i „coś” zabrać. Gdy się zgodzili weszła i otworzyła tabernakulum, spożyła Hostię z monstrancji, a kielich z małymi komunikantami wzięła ze sobą. Wróciwszy do sióstr i starszych dziewcząt rozdała wszystkim Komunię św. Po kilku dniach została aresztowana i przesłuchiwana. Po tygodniu opuściła Chiny, udając się statkiem do Hongkongu, a następnie do Makao, gdzie przebywała 18 lat. Dzięki pomocy finansowej Ojca Świętego, Domu Generalnego FMM i hojnego sponsora z Makao wybudowała szkołę „Stella Matutina” z myślą o ubogich dzieciach, uciekinierach z Chin. W 1969 r. przybyła na Tajwan, gdzie kard. I-Pin poprosił ją o wybudowanie akademika dla studentów. By się przygotować do tej pracy, miała rok. Odwiedziła wtedy wiele miejsc: była w Szwajcarii, Francji, Hiszpanii, Belgii, Włoszech, Ziemi Świętej, w Ameryce, Japonii i na Filipinach, w celu zapoznania się z podobną pracą w tychże krajach. Po powrocie wybudowała pierwszy klasztor Franciszkanek Misjonek Maryi na Tajwanie i akademik dla studentów.¹³

Polskie Franciszkanek Misjonarki Maryi pracowały i pracują oprócz Chin także w innych krajach Azji. Najwięcej z nich, bo 22 siostry, wyjechały do lat 70. XX w. na Bliski Wschód (Izrael, Syria, Liban, Egipt, Irak, Turcja), 6 sióstr pracowało w Indiach, 3 w Birmie, 6 na Sri Lance, 2 na Filipinach, 3 w Indonezji, 4 w Japonii, 2 w Wietnamie.¹⁴

Jedną z pierwszych polskich FMM, która pracowała w Azji była s. Janina Zaborska. Wyjechała na misje w 1909 r. i całe swoje życie zakonne spędziła w Japonii. Poznała bardzo dobrze język japoński i pracowała w lepro-

¹³ Z. Przednówek, *Jubileusz 90-tych urodzin i 70-lecia życia zakonnej siostry Rozalii Elleryk*, Chleb i Sól lipiec/sierpień 2003, s. 24-28.

¹⁴ J. Miciuła, *Udział polskich sióstr Franciszkanek Misjonek Maryi w dziele misyjnym Kościoła*, s. 134-148.

zorium w Biwasaki. Przez 35 lat pełniła funkcję przełożonej lokalnej. Zmarła w Biwasaki w 1961 r.¹⁵

W Azji całe życie zakonne spędziła s. Wanda I w a n i c k a. Od 1930 r. przebywała w Birmie, pełniąc obowiązki pielęgniarki w szpitalu, katechetki, nauczycielki w szkole. Kilka lat pracowała, posługując trędowatym, oraz pełniła urząd przełożonej lokalnej. Gdy w latach 1964-1966 misjonarze zagraniczni musieli opuścić Birnę, pozwolono jej zostać, ale pod warunkiem że jeżeli przekroczy granicę, nie ma prawa powrotu do Birmy. Siostra Wanda, widząc potrzeby Kościoła i zgromadzenia w Birmie, chętnie zgodziła się na tę ofiarę, rezygnując z odwiedzania ojczyzny i rodziny. Ostatnie lata życia pracowała w górach wśród szczepu Czinów.¹⁶

W 1947 r. na misje do Indii-Kaszmiru wyjechała s. Maria D o m a r a d z k a FMM. Przeznaczona była na instruktorkę wychowania fizycznego w nowo otwartym Uniwersytecie Franciszkanek Misjonek Maryi „Stella Maris” w Madrasie. Skończyła bowiem Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie. Po dwu latach pracy z powodu choroby została wysłana do Francji na leczenie. Tam skończyła szkołę pielęgniarską i po powrocie do Indii 23 lata pracowała, posługując chorym, w dwu regularnych przychodniach i objeżdżając konno okoliczne wioski w Himalajach¹⁷

Siostra Leontyna R u d n i c k a wyjechała na misje w 1951 r. na Bliski Wschód. Pracowała najpierw 16 lat w Damaszku w Syrii jako nauczycielka w szkole, prowadziła organizacje młodzieżowe i katechizowała w okolicznych wioskach. W 1967 r. wyjechała do Libanu, gdzie pracowała w wiosce Aïn, która w 95% była muzułmańska. Zorganizowała tam klub dla młodzieży, przedszkole i kurs dla analfabetek. W 1970 r. podczas wojny w Jordanii, na apel międzynarodowego „Caritasu”, zgłosiła swą kandydaturę do pielęgnowania rannych. Po wylądowaniu w Ammanie została przeznaczona do szpitala Niemieckiego Czerwonego Krzyża. Ponieważ s. Rudnicka знаła dobrze arabski, powierzono jej ambulans, w którym każdego dnia trzeba było obsłużyć 130 osób. Po zakończeniu akcji cała ekipa została odznaczona medalami zasługi przez króla Husajna.¹⁸

Siostra Jadwiga S z c z e p a n i a k przez 43 lata pracowała na misjach jako pielęgniarka. Najpierw 3 lata na Cejlonie (dzisiejsza Sri Lanka), a następnie 40

¹⁵ *Tamże*, s. 151.

¹⁶ *Tamże*, s. 152.

¹⁷ *Tamże*, s. 152-153.

¹⁸ *Tamże*, s. 154.

lat w Indiach w Kaszmirze, Bombaju, Kalkucie i Kotagiri. Służyła wszystkim, głównie dzieciom.¹⁹

W Afryce do lat 70. pracowało 25 polskich sióstr Franciszkanek Misjonek Maryi: 8 w Tunezji, 2 w Algierii, 11 w Maroku, 1 w Senegal, 2 w Zairze, 1 w Mozambiku.

W Ameryce Płd. do lat 70. pracowało 16 sióstr: 8 w Argentynie, 6 w Brazylii, 1 w Peru i 1 Chile.²⁰

Jedną z pierwszych świeckich polskich misjonek była Wanda B ł e ś n i a, która pracowała od 1950 r. w Ugandzie Afryce jako lekarka.

s. Anna Siudak FMM, Warszawa

II. MISYJNE ZAANGAŻOWANIE PROWINCJI WARSZAWSKIEJ BRACI MNIejszych KAPUCYNÓW

Misyjne powołanie św. Franciszka z Asyżu

Jednym z fundamentalnych momentów kształtowania się duchowości Franciszka z Asyżu, a pośrednio charyzmatu całego ruchu franciszkańskiego, jest usłyszenie przez niego Ewangelii o rozesłaniu uczniów przez Chrystusa: „Idźcie i głoscie: Bliskie już jest Królestwo Niebieskie. Uzdrawiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy!” (Mt 10, 7-8). Wtedy to Franciszek odkrywa swoje powołanie do przepowiadania królestwa Bożego.¹ Zainspirowany tymi słowami zamienia ubiór pustelnika na strój pielgrzyma. Niedługo po tych wydarzeniach Franciszek wysła braci, mimo małej ich liczby, w różne strony świata. Ich podstawowym zadaniem jest głoszenie całemu światu „pokoju i pokuty na odpuśczenie grzechów”.²

Sprawa ewangelizacji niewierzących w Jezusa Chrystusa jako Zbawiciela wszystkich ludzi, szczególnie muzułmanów, bardzo zajmuje Franciszka. Z tego powodu kilkakrotnie wysła braci m.in. do „zajmowanej” przez wyznawców islamu Ziemi Świętej i zamieszkiwanej przez nich Hiszpanii.

¹⁹ *Tamże*, s. 154-155.

²⁰ *Tamże*, s. 134-148.

¹ „To jest, czego chcę, to jest czego szukam, to całym sercem pragnę czynić”, T o m a s z z C e l a n o, *Życiorys pierwszy świętego Franciszka z Asyżu*, nr 22, w: R. P r e j s, Z. J. K i j a s (red.), *Źródła franciszkańskie*, Kraków 2005, s. 458.

² *Tamże*, s. 463.

W 1219 r. Franciszek wraz z kilkoma braćmi udaje się do Egiptu, gdzie krzyżowcy prowadzą działania wojenne przeciw wojskom sułtana Melek-el-Kamela. Podejmując ryzyko uwięzienia i śmierci z rąk sułtańskich wojsk, udaje się na spotkanie z sułtanem. Charyzmatyczne przepowiadanie Franciszka, głęboko zakorzenione w Ewangelii, wywiera na nim ogromne wrażenie.³

Owoce wypraw misyjnych Franciszka i jego braci jest 16. rozdział Pierwszej Reguły z 1221 r. oraz 12. rozdział (w krótszej redakcji) Reguły zatwierdzonej bullą Honoriusza III w 1223 r. W ten sposób św. Franciszek z Asyżu staje się pierwszym zakonodawcą, który w regule umieszcza zapis dotyczący misji.⁴

Działalność misyjna w świetle Konstytucji Braci Mniejszych Kapucynów

Punktem wyjścia do określenia franciszkańsko-kapucyńskiej specyfiki zaangażowania misyjnego jest sposób realizacji apostołskiego powołania przez św. Franciszka z Asyżu.⁵ Konstytucje odwołują się do jego przykładu, ukazując go jako odnowiciela ducha misyjnego w Kościele.⁶ Włączenie się w dzieło misyjne Kościoła Konstytucje zaliczają do podstawowych zadań zakonu.⁷ Misjonarzem jest każdy brat, który gdziekolwiek na świecie niesie „radosne orędzie zbawienia”,⁸ z zaznaczeniem szczególności powołania braci, którzy pracują na rzecz nowo powstających wspólnot Kościoła. Bracia ci wezwani są do dialogu z nowymi Kościołami oraz z innymi wspólnotami chrześcijańskimi, a także niechrześcijańskimi.

Odwołując się do wskazań św. Franciszka, szczególnie 16. rozdziału Pierwszej Reguły, Konstytucje przedstawiają dwa sposoby przebywania wśród ludzi, którzy nie znają Chrystusa. Pierwszy to dawanie świadectwa ewangelicznego życia we wspólnocie, opartego na miłości, z szacunkiem dla lokalnej władzy. Drugi sposób to głoszenie słowa Bożego oraz wzywanie do nawrócenia w celu zachęty do przyjęcia chrztu.⁹ Szczytem działalności misyjnej jest „promocja” Kościoła partykularnego, za który odpowiedzialność przyjmuje lokalne ducho-

³ Św. B o n a w e n t u r a, *Życiorys większy świętego Franciszka z Asyżu*, nr 7-9 w: *tamże*, s. 914-916.

⁴ F. M a r g i o t t i, *Misja*, w: W. M i c h a l c z y k (red.), *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, Kraków 2006, s. 943.

⁵ R. P r e j s, *Kapucyńskie misje*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 746-747.

⁶ *Konstytucje Braci Mniejszych Kapucynów*, nr 174, 3, Warszawa 1995, s. 191.

⁷ *Tamże*, nr 174, 4, s. 192.

⁸ *Tamże*, nr 174, 5, s. 192.

⁹ Św. F r a n c i s z e k z A s y ż u, *Reguła niezatwierdzona*, Rozdział 16, w: R. P r e j s, Z. J. K i j a s (red.), *Źródła franciszkańskie*, s. 111; *Konstytucje Braci Mniejszych Kapucynów*, nr 175, 1, s. 192.

wieństwo i świeccy.¹⁰ Droga do osiągnięcia nawrócenia wiedzie przez troskę o dobro socjalne i ekonomiczne społeczeństwa. Zadaniem misjonarzy jest również zaszczepianie charyzmatu zakonnego w nowo powstających Kościołach.

Zakonnicy Warszawskiej Prowincji Kapucynów na misjach

Z powodu rozbiorów i wojen, a co za tym idzie kasat klasztorów, zorganizowane apostołstwo misyjne polskich kapucynów staje się możliwe dopiero po zakończeniu II wojny światowej. W XIX w., w wyniku zesłań, polscy kapucyni prowadzą działalność duszpasterską m.in. na Syberii, w Brazylii, Australii i innych krajach. W okresie międzywojennym opiekę nad Komisariatem¹¹ Warszawskim sprawują kapucyni holenderscy, z inicjatywy których w 1933 r. rozpoczyna działalność Misja Wschodnia. W tym celu kościół i klasztor w Lubieszowie (miasto w obwodzie wołyńskim, dzisiejsza Ukraina) ustanowiono placówką obrządku bizantyjsko-słowiańskiego. Pracują tam zakonnicy różnych narodowości, w tym polscy kapucyni. Ojciec Anioł Dąbrowski i zaangażowany jest w Misję do końca jej funkcjonowania w 1943 r. W tym czasie z rąk ukraińskich nacjonalistów giną misjonarze: o. Kasjan Czeczowicz i br. Sylwester Władziwo. Ojciec Anioł Dąbrowski z br. Bartłomiejem Snocichowem, opuszczają klasztor lubieszowski z obawy przed oddziałami UPA, podejmując pracę duszpasterską w okolicznych miejscowościach.¹²

Po II wojnie światowej Komisariat Warszawski całą energię skupia na odbudowie struktur zakonu oraz remontach klasztorów zniszczonych w wyniku działań wojennych. W 1952 r. nastąpiło reerygowanie Prowincji Warszawskiej Braci Mniejszych Kapucynów. Zakonnicy, którzy po wojnie nie mogli powrócić do kraju, mają możliwość zamieszkania w Broken Arrow, Oklahoma, w Stanach Zjednoczonych. W 1967 r. powstała również placówka w Oak Ridge, New Jersey. Na kapitułach w 1997 r. i 2000 r. zdecydowano jednak o zakończeniu pracy w Stanach Zjednoczonych i likwidacji placówek.

W 1971 r. na misję wyjechał o. Agrypin Jan Zająk (1910-2004). Przez 23 lata pracował w Brazylii. Teren jego działań duszpasterskich obejmował wiele miejscowości rozsianych na kilkudziesięciu tysiącach kilometrów kwadratowych. Ojciec Agrypin wraz z kapucynami włoskimi pracował w bardzo trudnych warunkach, wśród ludzi różnych kultur i denominacji religijnych.

¹⁰ *Tamże*, nr 178, 5, s. 196.

¹¹ Komisariatem była dawniej nazywana jednostka administracyjna zakonu na określonym terytorium, która z powodu małej liczby braci nie miała pełnych praw prowincji. Współcześnie jej odpowiednikiem jest kustodia; zob. J. L. Gładacz, *Słownik polskich Kapucynów*, Wrocław 1985, s. 66; *Konstytucje Braci Mniejszych Kapucynów*, s. 277-278.

¹² R. Prejs, J. Marecki, *Zarys historii Kapucynów w Polsce*, Kraków 2004, s. 126.

Polski kapucyn budował szkoły, kościoły, prowadził wiele ruchów i organizacji religijnych. Przez 11 lat był kustoszem sanktuarium maryjnego w Itamaraju, w stanie Bahia.¹³

W latach 2003-2006 w Papui Nowej Gwinei współpracował z kapucynami amerykańskimi o. Janusz K a ż m i e r c z a k. Odpowiedzialny był tam za kilka terenowych stacji misyjnych, pracował również w Szkole Św. Franciszka w Tari. Warunki pracy ewangelizacyjnej były bardzo trudne, zarówno ze względów kulturowo-językowych, jak też „technicznych” (brak elektryczności, szpitali).

Gwatemala, Salvador

Działalność misyjną w Gwatemali rozpoczęli kapucyni hiszpańscy w 1852 r.¹⁴ W wyniku reform i przemian ustrojowych w końcu XIX w. zostali jednak usunięci i deportowani z Gwatemali. Lata 50. ubiegłego wieku przyniosły powrót zakonników na te ziemie.¹⁵ W latach 70. przybyli tu pierwsi kapucyni polscy – zarówno z Prowincji Warszawskiej, jak i Krakowskiej, którzy działalność misyjną prowadzili wspólnie z braćmi z Hiszpanii, USA, Ameryki Środkowej oraz, w późniejszym okresie, z Gwatemali. Praca braci obejmuje opiekę nad parafiami, wspólnotami oraz formacją zakonną. Wielu z nich jest zaangażowanych w rozbudowę infrastruktury szpitalnej, opiekuńczej i edukacyjnej w Gwatemali i Salvadorze, co znajduje oddźwięk m. in. w państwowych wyróżnieniach wysokiej rangi.¹⁶ W 2006 r. o. Bogdanowi F i l i p i u k o w i zostało nadane przez parlament Republiki Salvadoru odznaczenie „Noble Amigo de El Salvador” za pracę na rzecz rozwoju i pokoju w Salvadorze.

Białoruś

Po zakończeniu II wojny światowej na terenie dzisiejszej Białorusi pozostało dwóch zakonników Komisarjatu Warszawskiego. Byli to br. Karol S z c z e p a n e k i br. Kryspin C z y s z e k, którzy należeli do wspólnoty w Przelomie nad Niemnem, rejon wileński. Kilka lat po wojnie kościół i klasztor zostały zniszczone przez władze sowieckie, w związku z czym bracia zamieszkali w pustelni.¹⁷ Po tajnych studiach teologicznych br. Karol Szczepanek przyjmuje

¹³ P. S t a s i Ń s k i, *Kapucyni Prowincji Warszawskiej na misjach*, w: A. D e r d z i u k (red.), *Śladami świętych*, Lublin 2007, s. 431-433.

¹⁴ R. P r e j s, *Kapucyńskie misje*, kol. 749.

¹⁵ J. P i k u l i Ń s k i, *Parę słów o dwóch misjach kapucyńskich w Gwatemali*, *Misje Kapucyńskie* 5/2006, s. 13-16.

¹⁶ *Tamże*, s. 15.

¹⁷ P. S t a s i Ń s k i, *Kapucyni Prowincji Warszawskiej na misjach*, s. 435.

w Warszawie święcenia i po powrocie na Białoruś pełni w ukryciu posługę kapłańską.

Dopiero w 1989 r. Prowincja Warszawska może oficjalnie włączyć się w pracę dla Kościoła na Białorusi. Początkowo bracia przebywają w placówkach białoruskich okresowo, nieco później możliwy jest pobyt stały. W 1991 r. powstaje Delegatura Prowincji Warszawskiej na Białorusi. Praca Kapucynów Prowincji Warszawskiej owocuje rodzimymi powołaniami – w 1995 r. święcenia kapłańskie przyjmuje pierwszy Białorusin o. Anatol J a r o s z k o, który formację zakonną oraz studia filozoficzno-teologiczne odbył w Polsce. Regularny wzrost powołań i stabilizacja struktur zakonnych na Białorusi, a także perspektywa ich dalszego rozwoju, umożliwiła ustanowienie w 1997 r. Wiceprowincji Warszawskiej Prowincji Kapucynów na Białorusi pod wezwaniem bł. Honorata Koźmińskiego z siedzibą w Dokszycach.

Praca kapucynów na Białorusi obejmuje przede wszystkim duszpasterstwo parafialne. Do jednej wspólnoty często należy obsługa wielu parafii i kaplic. Bracia pracują z różnymi wspólnotami, m.in. Franciszkańskim Zakonem Świeckich, ruchami Nowej Ewangelizacji, grupami młodzieżowymi. Prowadzone są remonty i budowy nowych kościołów. Działalność ta jest jednak bardzo utrudniona ze względu na rządy panujące na Białorusi. Uzyskanie pozwolenia na budowę kościoła czy klasztoru jest skomplikowane.¹⁸ Niemile widziani są duszpasterze-obcokrajowcy. Niektórzy kapłani wracają do Polski, ponieważ nie otrzymali dokumentów zezwalających na wykonywanie czynności kapłańskich. Przed Wiceprowincją stoi perspektywa szybkiego usamodzielnienia się i przekształcenia w Prowincję.

Szwecja

Kapucyni polscy pracują w Szwecji od 1986 r. Ówczesny minister generalny, o. Flavio Roberto C a r r a r o zasugerował Prowincji Warszawskiej wysłanie braci do Szwecji w celu zaszczerpienia zakonu w tym kraju. Obecność ta miała polegać, w duchu św. Franciszka i Konstytucji Zakonu, na dawaniu świadectwa życia ukształtowanego przez Ewangelię.¹⁹ Praca w parafiach, a także wśród Polonii, nie była początkowo brana pod uwagę.²⁰

Na zaproszenie biskupa Sztokholmu, Hubertusa B r a n d e r b u r g a, do Szwecji przyjeżdża trzech kapucynów. Po rocznym okresie zamieszkiwania przy sztokholmskiej katedrze rozpoczęli pracę w parafiach Jönköping,

¹⁸ W. B a n d a r o n a k, *Obecność braci w Maładzieczna*, Misje Kapucyńskie 2/2008, s. 20-21.

¹⁹ *Konstytucje Braci Mniejszych Kapucynów*, nr 147, 6, s. 173.

²⁰ P. S t a s i Ń s k i, *Kapucyni Prowincji Warszawskiej na misjach*, s. 440.

Norrköping i Växjö. Początki misji związane były z ciężkimi doświadczeniami – po ponad roku pracy nagle umiera o. Tomasz N i t k i e w i c z; kolejny z grupy misjonarzy, o. Piotr M u c h a, po pewnym czasie opuszcza zakon. W następnych latach rozpoczynają pracę w Szwecji kolejni misjonarze. Ojciec Andrzej K o n o p k a, który wcześniej pracował w Gwatemali (w Ameryce Środkowej), obejmuje duszpasterstwo Romów oraz wiernych języka hiszpańskiego. Bracia zajmują się z czasem duszpasterstwem parafialnym.

Kapituła Prowincji Warszawskiej potwierdziła w 2000 r. wolę kontynuowania obecności i pracy w Szwecji. W kolejnych latach przybywają nowi misjonarze. Dzięki temu w 2003 r. możliwe jest utworzenie Kustodii Szwecji pod wezwaniem św. Franciszka z Asyżu i uchwalenie jej Statutów.²¹ Praca misyjna w Szwecji okazuje się dla Prowincji Warszawskiej bardzo trudnym zadaniem.²² Ma na to wpływ charakter obecności, a także doświadczenia z odejściami braci z zakonu – zarówno przez inkardynację do szwedzkich diecezji lub opuszczenie stanu kapłańskiego i zakonnego.

Gabon

Obecność kapucynów Prowincji Warszawskiej w Gabonie rozpoczęła się w 2000 r., kiedy przybyli oni do Essasa, w diecezji Libreville. W niedługim czasie biskup powierzył braciom kolejne parafie, a także opiekę nad sanktuarium Matki Bożej w Melen.²³ Bracia posługują w wielu rozsianych w dżungli kapliczkach, które wchodzą w skład ich parafii. Z powodu dużych odległości niemożliwością jest sprawowanie niedzielnej liturgii we wszystkich kapliczkach, toteż bracia formują świeckich katechistów, którzy zastępują ich w posłudze słowa. Kapucyni obejmują również opieką duszpasterską różne grupy – ministrantów, chóry parafialne, chorych, szkoły, wspólnoty neokatechumenalne.²⁴

Działalność misyjna w innych krajach

Włochy

Obok wyżej wymienionych krajów kapucyni Warszawskiej Prowincji angażują się misyjnie również w innych państwach. We Włoszech, w sanktuarium Świętego Domu w Loreto (okolice Ankony), mieszka we wspólnocie kapucyńskiej na stałe jeden Polak, którego zadaniem jest objęcie opieką duszpasterską miejscowej Polonii oraz grup pielgrzymkowych z Polski. W okresie

²¹ Zob. <http://www.kapuciner.se/section.php?id=0000000004>, dostęp: 11 X 2011 r.

²² P. S t a s i ń s k i, *Kapucyni Prowincji Warszawskiej na misjach*, s. 445.

²³ Ł. W o ń n i a k, *Bracia mniejsi Kapucyni w Gabonie*, *Misje Kapucyńskie* 2/2010, s. 8

²⁴ J. P i k u l i ń s k i, *Franciszkańska obecność w Gabonie*, *Misje Kapucyńskie* 5/2006, s. 18-19

wakacyjnym klerycy z Wyższego Seminarium Duchownego Braci Mniejszych Kapucynów wyjeżdżają do Loreto w celu pomocy w obsłudze ruchu pielgrzymkowego.²⁵

Łotwa

Bracia Prowincji Warszawskiej obecni są również na Łotwie, gdzie pracują w trzech miejscach: Rydze, Olaine (30 km od Rygi) oraz na wschodzie kraju, w Vilaka. Wspierają w duszpasterstwie miejscowych kapucynów, pracując m.in. w szpitalach i katechizując. Utrudnia to specyfika mieszkańców, spośród których większość to ateści.²⁶

Wielka Brytania

Kapucyni Prowincji Warszawskiej udali się do Wielkiej Brytanii w 2006 r. na prośbę generała zakonu br. Johna C o r r i v e a u. Rozpoczęła się wtedy współpraca personalna pomiędzy Prowincją Wielkiej Brytanii a Prowincją Warszawską. Bracia pracują w Oxfordzie oraz Erith (Londyn), gdzie posługują przebywającym na Wyspach Polakom.²⁷

Turcja

W 2007 r. rozpoczęła się obecność misyjna kapucynów warszawskich w Turcji, opierająca się na współpracy z pracującymi tu już wcześniej kapucynami włoskimi. Charakter obecności w tym kraju jest dość specyficzny ze względu na ograniczoną do minimum przez prawo państwowe działalność duszpasterską, niechęć fundamentalistów islamskich oraz zagrożenie życia misjonarzy.²⁸ Jednym z zadań braci jest sprawowanie opieki nad miejscami, w których istniały wspólnoty pierwotnego Kościoła zakładane przez św. Paweł (m.in. Smyrna, Efez).²⁹ Szczególnym miejscem obecności Polaków jest sanktuarium Meryem Ana Evi w Efezie.

²⁵ S. J a n o w s k i, *Loreto, sanktuarium Świętego Domu*, w: *Braciszkwie świętego Franciszka*, nr 118 rok XX, Warszawa 2005, s. 16-19

²⁶ A. D e r d z i u k, *Obecność kapucynów na Łotwie*, *Studia Polonijne* 19/1998, s. 118-129; <http://www.kapucyni.pl/index.php/dzialalnoscmainmenu-348/kapucyni-za-granicp-mainmenu-350/2146-lotwa>, dostęp: 12 X 2011 r.

²⁷ Zob. <http://franciszkanie.pl/news.php?id=5564>, dostęp: 12 X 2011 r.

²⁸ *Papaz bu jusu, muska i slowo o Przyjacielu. Rozmowa br. Luaksza Woźniaka i br. Macieja Sokołowskiego o misjonarskiej pracy w Turcji*, *Kapucyński Projekt* 8/2011, s. 58-61.

²⁹ Zob. <http://www.kapucyni.pl/index.php/dzialalnoscmainmenu-348/kapucyni-za-granicp-mainmenu-350/2144-turcja>, dostęp: 12 X 2011 r.

Australia

Pierwsi kapucyni polscy dotarli do Australii już w 1953 r. i bardzo aktywnie działali na rzecz Kościoła w Australii, jednak było to związane z zawieruchą wojenną a nie planowym działaniem (jeszcze wtedy) Komisariatu Warszawskiego.³⁰ Niedługo po śmierci ostatniego polskiego kapucyna w Australii, br. Stanisława D a w i d o w i c z a (w 1999 r.), z zamiarem dłuższego pobytu przybył tu o. Dariusz P o l a k, który po ponad roku zdecydował się powrócić do macierzystej prowincji. W tym czasie otworzyła się jednak możliwość wyjeżdżania kleryków kapucyńskiego seminarium w Lublinie do Australii w celu nauki języka oraz działalności duszpastersko-powołaniowej.³¹

Szymon Janowski OFMCap, Lublin

III. DIALOG KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO Z ISLAMEM W POLSCE

Sekretariat Konferencji Episkopatów Europy poddał analizie aktualny dialog chrześcijan z muzułmanami w poszczególnych krajach Europy. Do osób odpowiedzialnych za relację z islamem skierowano pytania dotyczące funkcjonowania muzułmańskich związków i stowarzyszeń religijnych, ich kontaktów z chrześcijanami oraz państwem. Ponadto istotne są także podejmowane dzieła duszpasterskie w upowszechnianiu dialogu międzyreligijnego.

Polska ma wielowiekową tradycję w kontaktach z muzułmanami. Początki sięgają połowy XIV w., gdy przybyli na tereny Rzeczypospolitej Tatarzy, wprowadzeni przez litewskiego księcia Witolda. Historia współistnienia chrześcijan i muzułmanów w Polsce jest zatem długa, a także owocna, a opisana została przez wielu znawców tematu.¹

Od kilku lat media całego świata zwracają uwagę na sytuację polityczno-religijną krajów, w których dominuje islam, a także muzułmanów zamiesz-

³⁰ A. D e r d z i u k, *Bracia Mniejsi Kapucyni w Australii*, Studia Franciszkańskie 18/2008, s. 334-335.

³¹ *Tamże*, s. 336-337.

¹ Na uwagę zasługują m. in. pozycje: J. T y s z k i e w i c z, *Tatarzy na Litwie i w Polsce: studia z dziejów XIII-XVIII w.*, Warszawa 1989; t e n ż e, *Z historii Tatarów polskich 1794-1944: zbiór szkiców z aneksami źródłowymi*, Pułtusk 1988; A. M i ś k i e w i c z, *Tatarzy polscy*, Białystok 1993; t e n ż e, *Tatarzy polscy 1918-1939: życie społeczno-kulturalne i religijne*, Warszawa 1990; A. D r o z d, M. D z i e k a n, T. M a j d a, *Meczety i cmentarze Tatarów polsko-litewskich*, Warszawa 1999; L. B o h d a n o w i c z, S. C h a z b i j e w i c z (red.), *Tatarzy Muzułmanie w Polsce*, Gdańsk 1997.

kujących tereny historycznie uważane za chrześcijańskie, w tym szczególnie Europę. Opinia publiczna w Polsce systematycznie dowiaduje się o nowych prawach dotyczących wyznawców islamu, wprowadzanych we Francji, Hiszpanii, Niemczech i Belgii. Dlatego na tym tle warto omówić sytuację relacji chrześcijan, głównie katolików, z muzułmanami w Polsce na początku trzeciego tysiąclecia.

Stowarzyszenia i religijne związki muzułmańskie w Polsce

W Rzeczypospolitej Polskiej funkcjonują: Muzułmański Związek Religijny w RP oraz Liga Muzułmańska w RP. Ponadto działają również stowarzyszenia religijne, wpisane do rejestru, którymi są: szyickie Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej, Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya, Islamskie Zgromadzenie AHL-UL-BAYT, Zachodni Zakon Sufi w Polsce, Związek Wyznaniowy Wiara Baha’i w Polsce².

Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej

Muzułmański Związek Religijny w RP (MZR), najstarszy związek muzułmański w Polsce, uznany oficjalnie przez RP w 1925 r. Działa, opierając się na ustawie o Stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej z 1936 r. Związek ten zreszta przede wszystkim Tatarów Muzułmanów Polskich, czyli ok. 6 tys. osób. MZR pielęgnuje tradycję tatarską religijną i kulturalną. Aktywnie działa na rzecz dialogu międzyreligijnego. Zwierzchnikiem i duchowym przewodnikiem MZR jest mufti Tomasz Miśkiewicz. Tatarzy zamieszkują głównie wschodnie tereny Polski. Wpłynęły na to uwarunkowania historyczne, bowiem Tatarom zostały nadane terytoria na Podlasiu, oraz usytuowanie meczetów. Dlatego Bohoniki i Kruszyniany są do dziś centrum religijności tatarskiej. W 1990 r. został oddany do użytku nowy meczet w Gdańsku, gdzie również znajduje się znaczna liczba wyznawców Allaha.³

Liga Muzułmańska w Rzeczypospolitej Polskiej

Liga Muzułmańska w RP (LM) powstała w 2001 r., zaś oficjalnie zarejestrowana w 2004 r. Zreszta muzułmanów przybywających do Polski na studia oraz

² Zob. syntetyczną prezentację różnych związków oraz nurtów islamu w Polsce: E. S a k o w i c z, *Religie niechrześcijańskie w Polsce*, Lublin 2009, s. 27-40. Autor zaprezentował interesujący nas temat w następujących punktach: 1. Dane historyczno-statystyczne; 2. Islam w Internecie – wybrane strony internetowe w języku polskim; 3. Zasady wiary islamskich związków wyznaniowych; 4. Bibliografia.

³ S. C h a z b i e w i c z, *Organizacje tatarskie i muzułmańskie na ziemiach polskich w XX wieku*, *Życie Tatarskie* 3-4/1999, s. 13-15.

do pracy, a także osoby przyjmujące islam za swoją religię. Według szacunków liczy ona ok. 25 tys. członków. Liga ma oddziały w dużych miastach Polski, prowadzi centra kulturalne, popularyzujące islam w naszym kraju. Angażuje się w działalność dialogiczną. Na czele Ligii Muzułmańskiej stoi mufti Nidal Abu Tabaq.

Osoby związane z młodszym związkiem religijnym prowadzą centra i ośrodki kulturalne w dużych miastach Polski. Na szczególną uwagę zasługują Muzułmańskie Centrum Kulturalno-Oświatowe we Wrocławiu, Centrum Islamu w Lublinie oraz Muzułmańskie Stowarzyszenie Kształtowania Kulturalnego. Ośrodki te oprócz działalności skierowanej do muzułmanów, a więc nauczania religii oraz języka arabskiego, prowadzą także różnego rodzaju warsztaty i sympozja skierowane do wszystkich zainteresowanych kulturą muzułmańską. Przykładem są Dni Kultury Muzułmańskiej odbywające się co roku we Wrocławiu.⁴

Pozostałe stowarzyszenia i fundacje

Pozostałe organizacje muzułmańskie oficjalnie zostały zarejestrowane na początku lat 90. XX w. Zrzeszają one od kilkudziesięciu do trzystu osób.

Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej

Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej założył Ayaz Khan przybyły w kwietniu 1937 r. do Polski na zaproszenie pierwszego polskiego muftiego Jakuba Szynkiewicza. Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej zostało wpisane do rejestru Kościołów i związków wyznaniowych 31 stycznia 1990 r.⁵ Władzę w stowarzyszeniu sprawuje Naczelny Imam, w skład którego wchodzi imam, sekretarz oraz czterech członków. Zasady działalności stowarzyszenia zapisane są w statucie,⁶ który określa podstawy przepisów religijnych oraz teren działalności stowarzyszenia. Islam praktykowany w stowarzyszeniu jest szyckim odłamem religii.

Obecnie zwierzchnikiem Stowarzyszenia Jedności Muzułmańskiej jest imam Mahmud Taha Żuk, ur. w 1939 r., jest teologiem szyckim, tłumaczem hadisów oraz kopistą muzułmańskich ksiąg religijnych. Jest on również absolwentem

⁴ P. Kubicki, *Spoleczność muzułmańska w Polsce*, w: K. Górak - Sosnowska, K. Pędziwiatr (red.), *Islam i obywatelskość w Europie*, Warszawa 2006, s. 132.

⁵ Wpisane do rejestru pod numerem 33. Siedziba Stowarzyszenia znajduje się w Warszawie przy ul. Pieńkowskiego 4 m 91. Por. *Kościół i związki wyznaniowe (stan na 31.07.2000 roku, w porządku alfabetycznym)*, w: M. Libiszowska - Żółtkowska, *Kościół i związki wyznaniowe w Polsce*, Warszawa 2001, s. 258.

⁶ Zob. *Statut Stowarzyszenia Jedności Muzułmańskiej* (online), (dostęp: 1 VII 2007) w World Wide Web: <http://www.rberger.republika.pl/statut.html>.

Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Napisał rozprawę magisterską na seminarium z Teologii Biblijnej Nowego Testamentu.⁷

Stowarzyszenie ma dwie gminy wyznaniowe – w Warszawie i Bydgoszczy – zrzeszające łącznie ok. 60 osób⁸ oraz dwóch imamów: Mahmuda Taha Żuka w Warszawie oraz Rafała Ahmeda Bergera w Bydgoszczy. Domy modlitwy pełniące funkcje meczetów znajdują się również w tych miastach. Ponadto członkowie stowarzyszenia wyznający szyizm mieszkają w Kielcach, Radomiu, Gdańsku i Łodzi.⁹

Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej w 1989 r., z inicjatywy Mahmuda Taha Żuka, powołało w Warszawie Instytut Muzułmański. Zadaniem placówki naukowej jest prowadzenie badań z zakresu teologii islamu, osadnictwa muzułmańskiego w Polsce i na Litwie.

Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya

Stowarzyszenie Ahmadiyya zostało zarejestrowane w Polsce 23 grudnia 1990 r.¹⁰ Ruch odwołuje się do islamu szyickiego. Ma jedną placówkę w Warszawie, zaś wspólnota polskiego Ahmadiyya liczy 33 osoby. Zwierchnikiem tego ugrupowania jest Amir Hamid Karim Mahmud. Polska wspólnota Ahmadiyya ma meczet w Warszawie, w którym odprawiane są piątkowe modlitwy. Gmina polska ma również dom gościnny i bibliotekę. Stowarzyszenie Ahmadiyya w Polsce prowadzi działalność wydawniczą. Wydano tłumaczenie *Świętego Koranu*,¹¹ *Kilka znaczących cech islamu*¹² oraz *Filozofię nauk islamu*.¹³

Islamskie Zgromadzenie AHL–UL–BAYT

Islamskie Zgromadzenie AHL–UL–BAYT, pierwotnie nosiło nazwę Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich,¹⁴ propaguje islam w nurcie szyickim. W Polsce

⁷ Z. Ż u k, „Zwiastowanie Narodzin Chrystusa w interpretacji Koranu (3,42-47 i 19,16-22) porównanie z przekazem biblijnym”, Warszawa 1976, mps pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. Jana Łacha.

⁸ W latach 2000-2002 Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej zrzeszało 57 osób. Zob. *Wyznania religijne. Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2000-2002*, Główny Urząd Statystyczny. Zespół wyznań i narodowości, Warszawa 2003, s. 112.

⁹ M. L i b i s z o w s k a - Ż ó ł t k o w s k a, *Kościół i związki wyznaniowe w Polsce*, s. 157-158.

¹⁰ Wpisany do rejestru Kościołów i związków wyznaniowych pod numerem 50, z siedzibą w Warszawie przy ul. Dymnej 17. Por. *Kościół i związki wyznaniowe*, s. 258.

¹¹ *Święty Koran: tekst arabski i tłumaczenie polskie*, Tilford 1996.

¹² M. T. A h m a d, *Kilka znaczących cech islamu*, Londyn 1987.

¹³ H. M. G h u l a m A h m a d, *Filozofia nauk islamu*, Tilford 1996.

¹⁴ Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich było częścią Światowego Zgromadzenia AHL–UL–BAYT, z siedzibą w Teheranie.

zostało założone 2 kwietnia 1979 r.¹⁵ Władzę naczelną w RP sprawuje Naczelny Imam Polski, w którego skład wchodzi: Naczelny Imam i Najwyższa Rada Islamska. Do naczelnego imama należy sprawowanie działalności organizacyjnej zgromadzenia oraz określenie doktryny religijnej oraz sprawowanie liturgii. Ponadto do kompetencji naczelnego imama należy rozstrzyganie sporów i wątpliwości w zakresie interpretacji Koranu, przestrzegania prawa szariatu oraz wykonywania praktyk religijnych.¹⁶

Polskim zwierzchnikiem stowarzyszenia jest szejk Ryszard Ahmed Rusnak. Obecnie Islamskie Zgromadzenie AHL–UL–BAYT w Polsce ma trzy gminy wyznaniowe, dwóch duchownych, pięćdziesięciu dwóch wyznawców i jedną świątynię.

Dunaj Instytut Dialogu

Jedną z najmłodszych instytucji prowadzących działalność na polu dialogu międzyreligijnego jest Instytut Dunaj, prowadzony przez społeczność turecką. Przedstawiciele instytutu propagują działalność informacyjną o islamie i Turcji. Organizują sympozja, konferencje oraz spotkania w różnych instytucjach (uniwersytety, uczelnie, domy pomocy społecznej, ośrodki kultury). Od 2008 r. organizowane są spotkania na UKSW w ramach Dnia Kultury Tureckiej, a także z okazji święta Kurban Bayrami.

Przedstawiciele Instytutu Dunaj są głęboko przekonani o pozytywnej sile dialogu prowadzonego między religiami i kulturami. Przez swoją działalność edukacyjną oraz umożliwienie poznawania „inności” pracownicy instytutu chcą przede wszystkim poprawić zakres wiedzy o religii i kulturze islamu wśród Polaków, a także wskazywać na podobieństwa i wspólne wartości, takie jak miłość, współczucie, moralność i cnoty.

Dialog chrześcijan i muzułmanów w Polsce po II wojnie światowej

Długa, bo ponad sześćsetletnia, tradycja wspólnego zamieszkiwania ziem Rzeczypospolitej przez chrześcijan i muzułmanów jest dziedzictwem szczególnie pielęgnowanym przez wyznawców obu religii monoteistycznych. Wzajemne współistnienie wielu religii (należy również pamiętać o znacznej liczbie wyznawców judaizmu mieszkających w Polsce) wykształciło postawy otwartości na odmienne wartości, obyczaje oraz kultury.

¹⁵ Islamskie Zgromadzenie AHL–UL–BAYT w Polsce wpisane do rejestru Kościołów i związków wyznaniowych pod numerem 53, 17 XII 1990 r. Siedziba zgromadzenia znajduje się w Pruszkowie koło Warszawy. Por. *Kościoły i związki wyznaniowe*, s. 258.

¹⁶ M. L i b i s z o w s k a - Ż ó ł t k o w s k a, *Kościoły i związki wyznaniowe w Polsce*, s. 154.

Polska jako pierwsza w Europie zorganizowała w 1958 r. tydzień zbliżenia kulturalnego ze światem islamu. Był to element Projektu Wschód–Zachód, zaproponowany przez Konferencję Generalną UNESCO w New Delhi w 1956 r. Wówczas Grupa Robocza tegoż projektu uznała, że Polska jest krajem mającym w swej historii „intensywne obcowanie z muzułmańskim Orientem”.¹⁷

W latach 80. XX w. podejmowane były pierwsze próby wprowadzenia dialogu katolicko–muzułmańskiego. Wówczas w nabożeństwach ekumenicznych brali udział przedstawiciele polskiego islamu: imam Warszawy Mahmud Taha Żuk¹⁸ oraz imam muzułmańskich dyplomatów akredytowanych w Warszawie Nazim Barber.¹⁹

Lokalizacja gdańskiego meczetu jest również przejawem dialogu międzyreligijnego. Obok meczetu znajduje się kościół katolicki pod wezwaniem św. Stanisława Kostki. Muzułmanie gdańscy obserwują chrześcijan wstępujących do meczetu, pragnących wsłuchać się w recytowane w języku arabskim modlitwy. Niektórzy zaś, opuszczając muzułmańskie miejsce modlitwy, czynią znak krzyża.²⁰

Ukoronowaniem działań dialogicznych było niewątpliwie ustanowienie oraz wprowadzenie Dnia Islamu w Kościele katolickim do kalendarza liturgicznego. Decyzją Konferencji Episkopatu Polski obchodzony jest on od 2001 r., zawsze 26 stycznia, na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan. W liście pasterskim: *Dialog – zadanie na nowy wiek* biskupi napisali: „Chcemy – poprzez wprowadzenie corocznego Dnia Modlitw Poświęconego Islamowi, obchodzonego 26 stycznia – zapewnić z naszej strony duchowe wsparcie dla dojrzewania wewnątrz islamu tych tendencji, które są zgodne z wolą Bożą oraz kształtować wśród nas zrozumienie i szacunek dla tych naszych «młodszych braci», którzy szczerze szukają i chcą – zgodnie z najważniejszym wskazaniem swej religii – być posłuszni Bogu”.²¹ Organizatorem obchodów tego Dnia jest Komitet ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi, będący częścią Rady ds.

¹⁷ M. K o n o p a c k i, *Ludzka communio w doświadczeniu międzyreligijnym: muzułmanie w otoczeniu chrześcijan w Polsce*, w: A. Z a b o r s k i (red.), *Islam i chrześcijaństwo: materiały sympozjum w Krakowie 12- -14 IV 1994*, Kraków 1995, s. 141-142.

¹⁸ Imam Mahmud Taha Żuk jest przewodniczącym szyickiego ugrupowania religijnego działającego w Polsce, o nazwie Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej.

¹⁹ E. Ś l i w k a, *Islam – dzieje, doktryna, obrzędowość, dialog z chrześcijaństwem*, w: t e n z e (red.), *Dzień muzułmański. Pieniężnińskie Spotkania z Religiami*, Pieniężno 1985, s. 13.

²⁰ M. K o n o p a c k i, *Kościół i meczet. Ku oliwskiej ekumenii*, Gwiazda Morza. Gdański dwutygodnik katolicki 24/1989, s. 8.

²¹ *Dialog – zadanie na nowy wiek*, List Episkopatu Polski, Częstochowa 28 XI 2003, Biuletyn Ekumeniczny 1/2004, s. 107.

Dialogu Międzyreligijnego Konferencji Episkopatu Polski. Pomocą służą również członkowie Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów.²²

Centra duszpasterskie oraz kościelne ośrodki studiów nad islamem w Polsce

Naczelnym organem sprawującym pieczę nad wszelkimi działaniami międzyreligijnymi w Polsce sygnowanymi przez Kościół katolicki jest Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi działający w ramach Rady do Spraw Dialogu Religijnego Konferencji Episkopatu Polski. Komitet podejmuje zagadnienia o charakterze dialogicznym oraz opracowuje i przygotowuje inicjatywy, dążące do owocnego porozumienia między wyznawcami różnych religii niechrześcijańskich, w tym islamu. Organizatorem Komitetu do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi, z upoważnienia abp. Stanisława Gądeckiego, był przed laty prof. Eugeniusz Sakowicz.²³

Pierwszym przewodniczącym Komitetu był bp Tadeusz Pikus. Zaangażowany w dialog międzyreligijny bp T. Pikus przypomina: „Trzeba jednak pamiętać, że dialog nie może zastępować misji głoszenia Chrystusa, ale powinien jej towarzyszyć. Celem każdej religii jest zbawienie wiernych, dlatego ważne jest głoszenie Słowa Bożego, ale z uwzględnieniem wolności sumienia innych”.²⁴ Od 2007 r. przewodniczącym tegoż Komitetu jest bp Romuald Kamiński.

Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów

Organizacją prowadzącą działalność dialogiczną jest również Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów. Zasiadają w niej katolicy i muzułmanie, którzy pragną ukazywać elementy wspólne obu wielkich religii monoteistycznych. Rada ma dwóch współprzewodniczących, reprezentujących obie religie. Organizacja ta powołana została w 1997 r. przez Fundację Dzieło Odbudowy Miłości (D.O.M.), zaś pierwszymi współprzewodniczącymi byli: mufti Nusret Kujrakovic oraz Eugeniusz Sakowicz.

Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów propaguje idee umacniania pokoju między wyznawcami obu monoteistycznych religii. Apeluje o zaniechanie wszelkich przejawów agresji i nietolerancji we wzajemnych kontaktach,

²² Por. *Dzień modlitw poświęconych islamowi. Pierwszy w historii polskiego Kościoła*, Wiadomości KAI 5/2001, s. 7.

²³ Zob. *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 8, Warszawa 2003, s. 81.

²⁴ Wypowiedź bp. T. Pikusa podczas dyskusji nad książką A. R o l l i n a, *Islam, chrześcijaństwo i Zachód*, Kraków 2004 na Targach Wydawców Katolickich 16 IV 2004 w Warszawie. Por. *Nie bójmy się dialogu z muzułmanami* (online), (dostęp: 12 III 2007) w World Wide Web: <http://www.arabia.pl/content/view/273235/133/>.

a także pragnie zapobiegać konfliktom przez otwartość na inność oraz wzajemne poznanie i zrozumienie. Rada jest organem akceptowanym przez Konferencję Episkopatu Polski. Od 2001 r. współorganizuje Dzień Islamu w Kościele katolickim. Po ukonstytuowaniu się Rady, list gratulacyjny wystosował ówczesny przewodniczący Papieskiej Rady do spraw Dialogu Międzyreligijnego kard. Francis Arinze. Zachęcał jej członków do pracy na rzecz dialogu katolików i muzułmanów w Polsce oraz poza granicami.²⁵

Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów przyjęła także siedmiopunktową Deklarację Programową,²⁶ która podejmuje aktualne problemy współczesnego świata. Rada odniosła się w tej Deklaracji do następujących zagadnień: pluralizm społeczny oraz narodowościowy, wzrost nacjonalizmów i agresji w stosunkach międzyludzkich, perspektywa konfliktów cywilizacji, zanieczyszczenie środowiska naturalnego oraz przeludnienie, upadek hierarchii wartości, a także norm etycznych, powstawanie coraz większych obszarów nędzy oraz rozpad tradycyjnych więzów rodzinnych i społecznych. Dlatego wyznawcy dwóch religii monoteistycznych – katolicy i muzułmanie – pragną podjęcia dialogu, jak również współpracy w celu wzajemnego poszanowania oraz obrony wartości życia społecznego, będących wspólnymi dla katolików i muzułmanów.²⁷

Warto również w tym miejscu przypomnieć słowa abp. Michaela L. Fitzgeralda w liście do katolickiego współprzewodniczącego Rady, który napisał: „Polska ma do zaoferowania Europie, oprócz innych wartości, tradycję przeszło 600-letniego współżycia wyznawców islamu i chrześcijan. Bezkonfliktowe istnienie w kraju chrześcijańskim mniejszości muzułmańskiej jest propozycją dla wstrząsanej konfliktami Europy Zachodniej”.²⁸

Centrum Dialogu Kultur i Religii w Pieniężnie

Institucją dbającą o kontakty z islamem jest funkcjonujące w Pieniężnie Centrum Dialogu Kultur i Religii, prowadzone przez księży werbistów. Powstało w 2003 r., zaś siedzibą jest Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie. Centrum Dialogu pragnie zajmować się badaniami naukowymi w zakresie dialogu między ludźmi różnych kultur i religii niechrześcijańskich, prowadząc dialog międzykulturowy oraz międzyreligijny. Dyrektorem jest

²⁵ Por. E. S a k o w i c z, *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów*, Collectanea Theologica 1/1998, s. 177-178.

²⁶ *Deklaracja Programowa Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów* (online), (dostęp: 17 III 2007) w World Wide Web: http://www.rwkim.nieobojetni.pl/?p=p_7&sName=deklaracja.

²⁷ *Tamże*.

²⁸ *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów* (online), (dostęp: 28 III 2007) w World Wide Web: http://www.muzulmanie.pl/imprezy.php?id_im=dzis0301.

ks. dr Adam Wąs SVD, arabista i religioznawca. Centrum Dialogu organizuje sympozja i sesje naukowe, a także prowadzi działalność naukowo-dydaktyczną w seminarium duchownym.

Centrum Dialogu prowadzi badania naukowe i opracowuje je, a także wydaje serię książkową „Dialog Kultur i Religii”.²⁹ Osoby zaangażowane w działalność Centrum Dialogu współpracują z innymi ośrodkami o profilu dialogicznym, a także udostępniają wyniki badań oraz informacje wszystkim zainteresowanym w dziedzinie etnologii, religioznawstwa, misjologii, ekumenizmu, teologii religii, antropologii oraz dialogu z kulturami i religiami.

Centrum Dialogu Kultur i Religii w Pieniężnie aktywnie włącza się również w organizowanie i obchodzenie styczniowego Dnia Islamu. Zaś jego dyrektor, ks. A. Wąs, od dwóch kadencji pełni funkcję współprzewodniczącego Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów.

Centrum Dialogu Międzykulturowego UKSW

Należy również zwrócić uwagę na działające od kilku lat w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Centrum Dialogu Międzykulturowego. Uniwersyteckie centrum dialogiczne zostało powołane, aby prowadzić i realizować zadania dydaktyczne oraz naukowo-badawcze. Ponadto Centrum Dialogu Międzykulturowego UKSW organizuje spotkania z przedstawicielami różnych kultur i religii, w tym również z muzułmanami. Od 2008 r. organizowany jest Dzień Kultury Tureckiej, przy współpracy społeczności tureckiej mieszkającej w Polsce. Podczas otwartych konferencji słuchacze mogą poznać zwyczaje związane religią oraz kulturą. Tradycją jest również wspólne chrześcijańsko-muzułmańskie biesiadowanie przy stole, dzięki któremu uczestnicy mają okazję poznać tradycyjną kuchnię turecką. Ponadto Centrum współorganizowało sympozja: „Dialogue of Cultures and Religions: Lebanon – Experience of the Past and Challenge for Today” oraz „Bohaterowie Pokoju”.³⁰

Dokumenty i bibliografia

Drogowskazem dla wszystkich chrześcijańskich instytucji oraz organizacji do podejmowania wszelkich działań w zakresie dialogu katolików z muzułmanami jest Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra*

²⁹ J. S t e f a n ó w, A. W ą s (red.), *Księgi Święte płaszczyzną dialogu?* Warszawa 2006; A. W ą s, *Werbiści a badania religiolologiczne*, Warszawa 2005; T. S z y s z k a, A. W ą s (red.), *Oblicza Jezusa Chrystusa w kulturach i religiach świata*, Warszawa 2007; P. J e n k i n s, *Chrześcijaństwo przyszłości*, Warszawa 2009.

³⁰ A. P i w k o, *Dialogue of Cultures and Religions: Lebanon – Experience of the Past and Challenge for Today*, Nurt SVD 1/2009, s. 374-379; t a ż, *Konferencja: Bohaterowie Pokoju Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Nurt SVD 1/2010, s. 309-314.

aetate ogłoszona w 1965 r. przez II Sobór Watykański. Punkt trzeci deklaracji został poświęcony islamowi, w którym Sobór podkreśla wiarę muzułmanów w Jednego Boga, stwórcy wszechświata. W dokumencie zwrócono również uwagę na elementy wspólne chrześcijan i muzułmanów, do których należy tradycja patriarchy Abrahama i jego poddanie się woli Bożej oraz darzenie szczególnych szacunkiem Maryi. Ponadto łącznikami między chrześcijanami i muzułmanami jest życie moralne, a także modlitwa, post i jałmużna.

Biskupi polscy ogłosili 28 listopada 2003 r. dokument pt. *Dialog – zadanie na nowy wiek*, na który już wyżej zwrócono uwagę. W dokumencie tym czytamy: „Przez szukanie platform wzajemnego poznania dla zgodnego współżycia, pragniemy iść drogą wskazań zawartych w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i Jana Pawła II, chociaż (...) w krajach o większości muzułmańskiej, często chrześcijanie narażeni są na prześladowanie i nie mają równych praw z muzułmanami. My chcemy, zgodnie z największym przykazaniem miłości, rozszerzać dobro, zgodę i braterstwo wśród wszystkich dzieci jednego Ojca, który jest w niebie”.³¹ Biskupi wyrazili również pragnienie powołania oraz wspólnego prowadzenia instytutów naukowo-badawczych i społecznych, które podjęłyby trud pracy na rzecz promocji i rozwoju dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego na wielu płaszczyznach życia.³²

Zagadnienie dialogu z wyznawcami islamu zostało podjęte także podczas VI Zjazdu Gnieźnieńskiego, zatytułowanego *Europa Dialogu*, odbywającego się we wrześniu 2005 r. w Gnieźnie. Udział w spotkaniu wzięli przedstawiciel muzułmanów w Polsce, mufti Tomasz Miśkiewicz, oraz osoby zajmujące się zagadnieniem islamu, którzy wzięli udział w dyskusjach. W dyskusji *Polska katolicka czy ekumeniczna?* uczestniczyli mufti Tomasz Miśkiewicz oraz przewodniczący Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów Zdzisław Bielecki.³³ Drugiego dnia zjazdu dr Agata Skowron-Nalborczyk z UW wzięła udział w warsztatach zatytułowanych: *Dialog na pograniczu kultur czy Polacy edukacyjnym pomostem między Wschodem a Zachodem?*³⁴

Dokumenty z zakresu dialogu katolicko-muzułmańskiego zebrane zostały i opracowane przez E. Sakowicza w książce *Islam w dokumentach Kościoła i nauczaniu Jana Pawła II (1965-1996)*, Warszawa 1997. Analizę tematu zaś podjął ten autor w dziele pt. *Dialog Kościoła z islamem według dokumentów soborowych i posoborowych (1963-1999)*, Warszawa 2000.

Aldona Maria Piwko, Warszawa

³¹ *Dialog – zadanie na nowy wiek*. List Episkopatu Polski, s. 107.

³² *Tamże*.

³³ Zob. *Program VI Zjazdu Gnieźnieńskiego 16-18 września 2005*, Gniezno 2005, s. 5.

³⁴ *Tamże*, s. 7.